

Георги Каприев

БЪЛГАРСКИТЕ РАЗЛОМИ

София, 2025

НАУЧНИ РЕЦЕНЗЕНТИ:

проф. д.н.к. Иван Еленков

доц. д.с.н. Антоанета Дончева

На корицата е използвано изображение на Иван Газдов

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Георги Каприев, автор, 2025

© Румяна Дамянлиева, оформление на корицата, 2025

ISBN 978-619-01-1556-4

ГЕОРГИ КАПРИЕВ

БЪЛГАРСКИТЕ РАЗЛОМИ

Съдържание

ПРОЛОГ	11
СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ	
и ИЗТОЧНАТА РИМСКА ИМПЕРИЯ	13
<i>Империята и византийската съобщност</i>	14
<i>България спрямо Византия</i>	15
Търново – третият Рим?	16
БЪЛГАРИТЕ В ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ	18
<i>Миллетите</i>	19
<i>Самоуправление в периферията</i>	19
<i>Чорбаджиите</i>	21
<i>Кърджалийското време</i>	22
<i>Новата ситуация</i>	23
<i>Раждането на българския национализъм</i>	24
<i>Просветата</i>	26
Паисий и началото на Възраждането	26
Училища и читалища	28
Кодифицирането на езика	30
Преводът на Библията	31
Печатът	32
<i>Църковната общност</i>	33

ДВИЖЕНИЕТО ЗА САМОСТОЯТЕЛНА ЦЪРКВА.....	36
Българската колония в Цариград.....	36
Програмна основа на борбите	37
Опитите за канонично решение	39
Външнополитическите условия за възможност.....	40
Комисията от 1869–1870 г.....	41
Ферманът от 1870 г.....	44
Смесеният привременен съвет	45
Скъсване с патриаршията	47
Вестникарите	48
Църковно-народният събор	51
Схизмата	53
Акцията от януари 1872 г.....	54
НАЦИОНАЛНО-РЕВОЛЮЦИОННОТО ДВИЖЕНИЕ.....	57
Цариград.....	57
Букурещ.....	59
Българско	60
Великосилната зависимост.....	61
Въстание и война	62
Освобождението.....	63
Освобождението и свободата	64
УЧРЕДИТЕЛНОТО СЪБРАНИЕ.....	67
Състав на събранието	67
Двете линии.....	68
Епицентърът на конфликта	70
Окончателното решение	72
Понятието „популизъм“	73
Абстракцията „народ“	75

СРИВАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ АВТОРИТЕТИ	77
<i>Екзархията-инструмент</i>	79
<i>Компрометиране на предприемачите</i>	80
<i>Компрометиране на интелектуалците</i>	84
<i>Възрожденската традиция</i>	84
<i>Престижът на образоваността сред новите държавници</i>	85
<i>Дебатът за Университета</i>	89
<i>Медийните нрави</i>	92
НОВАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА	95
<i>Съдбата на досегашните водачи</i>	95
<i>Строителите на новата държава</i>	100
<i>Външните зависимости</i>	103
<i>Съединението и Независимостта</i>	105
<i>Държавата-мащеха и политическият популизъм</i>	107
БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА СЛЕД ВОЙНИТЕ	111
<i>Образование и култура</i>	112
<i>Политици и дейци на културата</i>	114
<i>Дебатът за интелигенцията</i>	116
<i>Интелектуалци и интелигенция</i>	116
<i>Дясната и лявата интелигенция</i>	118
<i>Масовият човек</i>	120
<i>Междувоееният популизъм</i>	123
<i>Левият популизъм</i>	123
<i>Десният популизъм</i>	125
<i>Авторитарният популизъм</i>	128
КОМУНИСТИЧЕСКИЯТ РЕЖИМ	133
<i>Наливането на основите</i>	133
<i>За благо на човека</i>	135
<i>Бившите хора и верните другари</i>	136

<i>Интелигенцията</i>	138
Комунистическата цензура	140
Хранениците на режима.....	141
Дисидентствата.....	143
Корумпирането на интелигенцията.....	145
<i>Копнежът по имперска периферност</i>	146
Шестнайсета съветска република	147
Националкомунизмът.....	149
СЪВРЕМЕННАТА СИТУАЦИЯ	151
<i>Преходането на прехода</i>	151
<i>България и Европейският съюз</i>	152
<i>Българското „интегриране“</i>	153
<i>Българският „антиевропеизъм“</i>	154
<i>Съвременният „консерватизъм“</i>	156
Консерватизъм и либерализъм.....	156
Консервиране на липсващия идеал.....	158
<i>Мястото на „интелигенцията“</i>	161
<i>„Остракирането“ на интелектуалците</i>	163
<i>Чалгизирането</i>	165
<i>Чалга и медии</i>	166
<i>Новият „елит“</i>	168
<i>„Народът“</i>	172
<i>Поголовният популизъм</i>	174
Националпопулизъм	174
Популизъм на „непопулистите“	178
Пластове на жизненото време.....	180
Клиентелизмът.....	181
От „замразена демокрация“ към „популистка пустиня“	183
Нагонът към авторитаризъм	185
ЕПИЛОГ	187

Приложение 1 УПОТРЕБАТА НА ЦЪРКВАТА В ПОЛИТИЧЕСКАТА ИСТОРИЯ НА НОВА БЪЛГАРИЯ.....	188
<i>Екзархията в новата българска държава.....</i>	<i>188</i>
<i>Екзархията между войните.....</i>	<i>190</i>
<i>Църквата при комунистическия режим.....</i>	<i>194</i>
<i>Църквата след падането на комунизма.....</i>	<i>197</i>
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	200

*На Антоанета Дончева,
без чиито настоявания този текст не би съществувал*

Пролог

Уравновилковката, егалитаризмът, популизмът, антиинтелектуализмът, антиетатизмът, отказът от същинско поемане на политическа отговорност в техните български лица са стари мои тревоги и теми. Коренната им система и нейните разломни ефекти се очертават особено релефно в хода на съвременната обществена, културна и политическа ситуация, която след завършилия в началото на ХХI в. преход склерозира в трудна за променяне структура.

При установяващия се „нов популистки ред“, назованите „клонове“ и сродните им „израстъци“ триумфират. Но те не са нововременно изобретение – те заплитат вътъка на българската обществена тъкан от началата на съществуването ѝ. В третата българска държава те преобладават перманентно и не познават жизнеспособна алтернатива. Това е тъжна и дори срамна констатация. Дело на мислещия човек, убеден съм, е разнищването им и съпротивата срещу тях.

В *Българският Великден* Тончо Жечев подмята: „Несправедливостта към историята е оскърбителна за съвременниците.“¹ Изглежда, изразът е оставен нарочно двусмислен. Кой са тук съвременниците? И тогавашните, и сегашните, мисля аз. Застанем ли пред този хоризонт, налага се да установим: два типа родолюбие са основните – да убеждаваш сънародниците си, че са свършени с всичките им налични кусури и слабоумия (за да са лесни за манипулиране) или обаче да стимулираш осъществяване на положителните им потенциали. Второто не е възможно без култивиране на критично мислене, мислене сложно, а не повърхностно-генерализиращо и не абстрактно.

Темата тук са споменатата коренна система с нейните филизи, техните разгръщания и контекстуалните среди, които ги правят възможни. Нямам претенция да съм анализирал всички страни на процесите, нито пък да съм обхванал всички свидетелства или тълкувания. Самият текст се гради чрез множество – понякога обширни – цитати, идващи както от документи и съчинения, писани през съответната епоха, така и от рефлектиращи върху нея изследвания. Чувствам се длъжен да оглася изворни свидетелства, особено забравени – или умишлено за-

¹ Т. Жечев, *Българският Великден или страстите български*, София 1976, 346.

бравяни – от българската културна памет. Също така ми се струва задължение на мислещия човек да заявява вече направените открития и формулирания, станали „инструмент“, *ὄργανον*, на неговото размишление. Позитивно привлечените тук становища и преките цитирания са концептуално композирани, колажирани, преформирани. Не ги представям, а мисля чрез тях. Те не са извадки, а *ὄργανα* – органични членове на моето схващане за тълкуваните процеси. Следващите страници са моят личен разказ за тях.

София, декември 2024 г.